

Öz

Mimarlık eğitiminin merkezinde yer alan tasarım stüdyoları, öğrencilere önemli öğrenme ortamları sunmaktadır. Dünyanın pek çok yerinde mimarlık eğitimi programlarına dahil edilen ve literatürde “design/build program” olarak geçen “tasarla/yap” programları ise, öğrencilerin tasarım stüdyolarındaki öğrenim süreçlerini desteklerken aynı zamanda bilfiil inşa ederek öğrenmelerini hedefleyen alternatif stüdyolar olarak faaliyet göstermektedir.

Çalışma, mimarlık eğitiminin praksis ile kurduğu ilişkide önemli bir köprü olan ve aynı zamanda mimari tasarım stüdyoları için de destekleyici rol üstlenen tasarla/yap stüdyolarına odaklanmaktadır. Söz konusu stüdyolar öğrencilerin seçilen bir bölgede, bölgeye ilişkin verileri kullanarak, kolektif çalışabilmelerine ve tasarımlarını doğrudan yaparak/inşa ederek üretme deneyimi kazanabilmelerine imkân vermektedir.

Araştırmada öncelikle geçmişten bugüne mimarlık eğitimi müfredatlarında farklı şekillerde yer almış, dünyanın çeşitli bölgelerinden öne çıkan tasarla/yap programları ortaya konulmuştur. Stüdyoların müfredatta yer alma biçimlerine göre, farklı amaçlara ve öğrenim çıktılarına sahip olabildikleri görülmüştür. Stüdyo sürecinin süresine göre temel olarak; bir yarıyıldan daha uzun süren, yaklaşık bir yarıyıl süren veya yaz okulu şeklinde yürütülen (kisa süreli) stüdyolar olmak üzere üç ana grupta toplanmış, her gruba ilişkin örnek programlar seçilerek; (srayla) CoCoon Studio (TU Berlin), Wood Program (Aalto Üniversitesi) ve Riga Uluslararası Yaz Okulu (Riga Teknik Üniversitesi) incelenmiştir. Stüdyo çalışmalarında öne çıkan temalar ortaya konulmuş, benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiş, temel motivasyonlar sorgulanmış ve karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak, sürecin müfredatlarda yer alma biçimine göre farklı öğrenme kazanımları getirdiği tespit edilmiştir. Stüdyoların toplumsal sorumluluk projeleri üretilmesi, farklı bağlamlarda yerel çözümlerle öğrencilerin problem çözme yetilerinin geliştirilmesi, malzemeyi tanıma vb. teknik bilgilerin öğrenimi gibi çeşitli amaçlara ve öğrenim çıktılarına odaklanılması gibi öğrenim çıktılarına imkân vererek öğrencilerin mimarlık eğitimlerine önemli katkılar sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Eğitimi, Tasarla/Yap Stüdyoları, Mimarlık Eğitiminde Uygulamalı Stüdyolar, Yaparak Öğrenme.

Mimarlık Eğitiminde Uygulamalı Öğrenme Ortamları Sunan Tasarla/Yap Stüdyolarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

A Comparative Evaluation of Design/Build Studios Providing Learning by Doing Environments in Architectural Education

Betül Toy

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Doktora Programı, İstanbul, Türkiye

Gülçin Pulat Gökmen

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Doktora Programı, İstanbul, Türkiye

Başvuru tarihi/Received: 25.01.2023, Revize tarihi/ Revised: 31.08.2023, Kabul tarihi/Final Acceptance: 20.10.2023

Extended Abstract

Design studios lied at the heart of architectural education offer significant learning environments to students. The studios, which are included in architectural education programs in many places in the world and referred to as “design/build programs” in the literature, operate as alternative studios that aim to learn by building while actively supporting students’ learning processes in design studios.

The study focuses on design/build studios, which are an essential bridge in the relationship between architectural education and praxis and play a supporting role for architectural design studios. Most of the time, these studios allow students to work collectively in a selected region, using the data related to the region and gain experience in producing by directly constructing/ making their designs.

In the paper, firstly, design/build programs included in the architectural education curricula from the past to the present, and prominent design/build programs from various regions of the world have been revealed. It has been observed that these studios can have different purposes and learning outcomes according to the way they are included in the curricula.

Design/build studios are grouped according to duration of studios that last longer than one semester, approximately one semester or less than one semester (as summer schools). Three programs for comparative analysis of each group, CoCoon Studio (TU Berlin), Wood Program (Aalto University) and Riga International Summer School (Riga Technical University) are selected. The selected projects of the studios are (NAXII Jam Factory/CoCoon, Kokoon/Wood Program, Sanatorija/Riga Summer School) determined as samples where the general approaches and the mentioned features of the studios can be recognized. In addition, the studio projects are listed, and the cities where the projects take place are marked on the map. In this mapping, studios operating in the region where they are located and works of studios in different parts of the world internationally are determined. Then, a comprehensive evaluation has been conducted by extracting themes that studios focused in their projects, such as social responsibility, usage of information technology, learning of production methods & materials, collective work, place-oriented approaches and these themes are examined on the table, they are evaluated comparatively by determining the prominent and differentiating aspects of the studios. The different qualities of the examined design/build studios are handled dialectically, and the contributions of each approach to architectural education and the pedagogical basis for architectural education are tried to be understood.

As a result, it has been seen that the process brings different learning outcomes according to the way it is included in the curricula, and attention is drawn to the design/build learning method, and it is thought that it contributes to the learning by doing and by experiencing on-site, unlike the representation-based methods at school.

In addition, design/build studios have the potential to respond to the debates on the separation between theory and practice in architectural education. As stated by Robert McCarter (2008), programs based on the learning-by-doing method can be considered “as a means of binding together thinking and making, engaged and embodied in the action of building.”

In the study, the main motivations that design/build studios focus on are examined in relation to the way the studios are included in the curricula and studio durations. The studios in question contribute to students gaining benefits such as collaborative thinking, generating solutions, working in cooperation with actors from different disciplines, and networking, by considering various parameters such as economic, aesthetic, social, local, technological, etc., in a participatory environment.

The dissemination of such experiential learning-based design/build programs with various problems and learning outcomes in the curriculums of architectural schools will make significant contributions to architectural education so that students can go out of the institution, experience it in the field, and gain different learning outcomes that they cannot achieve with conventional architectural education.

Keywords: Architectural Education, Design/Build Studios, Hands-on Learning, Learning by Doing, Experiential Learning.

1. GİRİŞ

Mimari tasarım eğitiminde tasarım stüdyoları en genel anlamda, geçmişten bugüne mimarlık okullarının müfredatlarının merkezinde yer alan, mimarlık öğrencilerinin tasarım süreçlerini gerçekleştirdikleri ortamlar şeklinde tanımlanabilir. Tasarla/yap stüdyoları ise, mimari proje stüdyolarına iyi bir alternatif olma rolü üstlenirken, tasarım stüdyoları ile uygulama arasında bağ kurma özelliği göstermektedirler. Bu anlamda, akademi ile uygulama arasında da köprü kurabilen, mimarlık eğitiminin pratikten kopuşuna ilişkin tartışmalara cevap verecek girişimler olarak da okunabilmektedir.

Çalışmada, üç farklı okula ait, mimarlık eğitimi müfredatları içerisinde yer alan tasarla/yap stüdyosu CoCoon Studio, Wood Program ve Riga Uluslararası Yaz Okulu incelenmiş, öğrenim kazanımları açısından stüdyoların hedefleri ve benimsedikleri temalar araştırılarak öne çıkan kavramlar üzerinden stüdyolardaki eğitim süreci sorgulanmıştır. Stüdyolar seçilirken müfredatlarda yer alma biçimlerinin de farklı olmasına dikkat edilmiştir. Hepsi mimarlık eğitimi programları içerisinde farklı şekillerde yer almaktadır. CoCoon Studio, Berlin Teknik Üniversitesi öğrenci ve akademisyenleriyle çalışmalarına başlamış, bugün diğer okullarla iş birliği içinde devam ederken gönüllülük esaslı bir şekilde çalışmalarını sürdürmekte ve odaklandığı temalarla mimarlık eğitiminde destek olan alternatif bir stüdyo modeli sunmaktadır. Uygulamalarına hem lisans hem de lisansüstü öğrencilerin katılabildiği bir program olarak faaliyet göstermektedir. Wood Program, mimarlık eğitim müfredatı içerisinde yer alan, pek çok alandan öğrencinin programdan aldıkları kredileri mevcut lisansüstü eğitimlerine aktarabilecekleri ve eğitimlerine katkı sağlayabilecekleri alternatif bir program şeklinde yürütülmektedir. Wood Program özellikle lisansüstü öğrencilerin katılabildiği bir program olup, ağırlıklı olarak lisansüstü seviyesinde dersler, araştırma programları, etkinlikler gibi bir dizi faaliyetle desteklenmiş bir öğrenim

programına sahiptir. Riga Yaz Okulu ise, özellikle lisans programına yönelik iki haftalık yoğun bir atölye/workshop sürecine dayanan ve süreç sonunda öğrencilerin sertifika ve aktarılabilir kredi elde edebildikleri bir programdır.

Tasarla/yap stüdyolarının mimarlık eğitiminde yer alma biçimlerine ve üretim süreçlerine göre benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği noktalar olduğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak, stüdyolar incelendiğinde farklı kavram ve temalarla açıklanabilecek üretimlere ve motivasyonlara sahip oldukları söylenebilir. Bu nedenle incelenen tasarla/yap stüdyoları farklı süreçleri izleyen; daha çok, bir yarıyıldan daha uzun süren, yaklaşık bir yarıyıl devam eden veya yaz okulu şeklinde yürütülen kısa süreli stüdyolardan seçilmiştir. Stüdyoların genel özelliklerini daha iyi okumak adına seçilen projeler üzerinden öğrenci sayıları ve stüdyo süreleri ortaya konulmuştur.

Stüdyolarda üretilen projelerin buldukları yer ve etkinlik alanlarına ilişkin bir haritalama yapılmıştır. Stüdyolara ait listelenen projeler odaklandıkları; toplumsal sorumluluk, teknolojik yöntemler, tasarımda bilişim teknolojilerinin kullanımı, malzemeyi tanıma gibi kavramlar üzerinden incelenmiş, ortaklıkları ve farklılıkları üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılırken, her bir tasarla/yap stüdyosunun müfredata nasıl entegre edildiği, müfredatta yer alma biçimi ve stüdyolardaki “tasarla/yap” süresiyle ilişkilendirilebilecek sonuç ürünler ve arkasındaki temel öğrenim hedeflerinin ne olduğu üzerine karşılaştırmalı bir araştırma yapılması amaçlanmıştır.

2. MİMARLIK EĞİTİMİNDE UYGULAMALI ÖĞRENME

Literatürde “hands-on learning” (yaparak öğrenme), “learning by doing” (uygulamalı öğrenme) kavramlarıyla açıklanmaya çalışılan yaklaşım, mimarlıkta öğrencilerin temsile dayalı üretimlerden çok, bilfiil yaparak, inşa ederek öğrenmelerini amaçlayan bir mimarlık eğitimi yaklaşımıdır. “Hands-on” teriminin sözlük anlamına bakıldığında, bir şeyin oluşumunda veya

işleyişinde elle, dokunarak, doğrudan uygulanmasına yönelik deneyim sahibi olma; aktif kişisel katılım şeklinde tanımlamalar yapıldığı görülmektedir (URL-1, 2022).

En geniş kapsamda, eğitim kuramında “*learning by doing*” pedagojik yaklaşımı, John Dewey, Paulo Freire, Donald Schön, Jean Piaget, David Kolb gibi düşünürlerin ortaya koyduğu teorilerle gelişmiştir. Yapararak ve deneyimleyerek öğrenmeyi savunan Dewey (1938) eğitimin anlamının ve amacının deneyim (*experience*) olduğunu düşünür. Freire de (1991) bu düşünceyi destekleyen bir yaklaşımla eğitimde praksisin önemine vurgu yapar. David Kolb’un konuya ilişkin ortaya attığı “*experiential learning cycle*” (*deneyimsel öğrenme döngüsü*) adını verdiği model de deneyim üzerine kuruludur. Kolb’a (1984) göre öğrenme, deneyimin dönüştürülerek bilginin yaratıldığı bir süreçtir.

Geçmişte, bugünkü anlamda üniversitelerde mimarlık eğitimi almadan, usta-çırak ilişkisi yöntemiyle edinilen bilgi ve becerilerle mimari üretimler gerçekleştiren ve inşai sürecin başından sonuna kadar sorumlu olan mimar rollerinden bahsedilebilmektedir (Toy, 2020). Mimarlık eğitimiyle birlikte teori ve pratik arasındaki yakın ilişkisellik giderek değişirken, tarihte eğitim programları içerisinde, buna yönelik tasarım ve uygulamanın birlikteliğine dayanan çeşitli yaklaşımların denendiği görülmektedir. Ancak Carpenter (2012), günümüzde, özellikle son zamanlarda, yapı teknolojisindeki hızlı gelişmelerin de etkisiyle, mimarlık eğitiminde tasarım ve uygulamanın aynı ağırlıkta yer almadığını ve ikisi arasında belirgin bir ayrışma bulunduğunu ileri sürmektedir.

Konuya ilişkin literatürde eğitim ve uygulamanın birbiriyle örtüşmemesine yönelik düşüncenin çeşitli tartışmalarda konu edildiği görülmektedir (Dyckman, 1960; Megahed et al, 2020; Elaby et al., 2022). Sorunun çözümüne ilişkin geliştirilen metodolojilerin başında gelen tasarla/yap stüdyoları ile ilgili olarak ise literatürde çeşitli görüşler yer almaktadır. Elaby vd.’e (2022) göre, bir metodolojik yöntem

olarak tasarla/yap stüdyosu deneyimi, öğrencilerin eğitimlerinden sonra karşılaşılabilecekleri profesyonel yaşamdaki, (Elaby vd.’nin ifadesiyle) “gerçek hayat”taki problemleri çözme yetisi kazanmalarında pedagojik açıdan oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Canizaro (2012) ise, bu stüdyolar yoluyla öğrencilerin küçük veya büyük ölçekli, basit veya karmaşık nitelikte projelerin hem tasarımında hem de inşasında yer alarak, malzemeyle ve “inşa etme” eylemiyle daha güçlü ilişkiler kurduğunu ve bu yolla tasarım becerilerini de geliştirebildikleri belirtir.

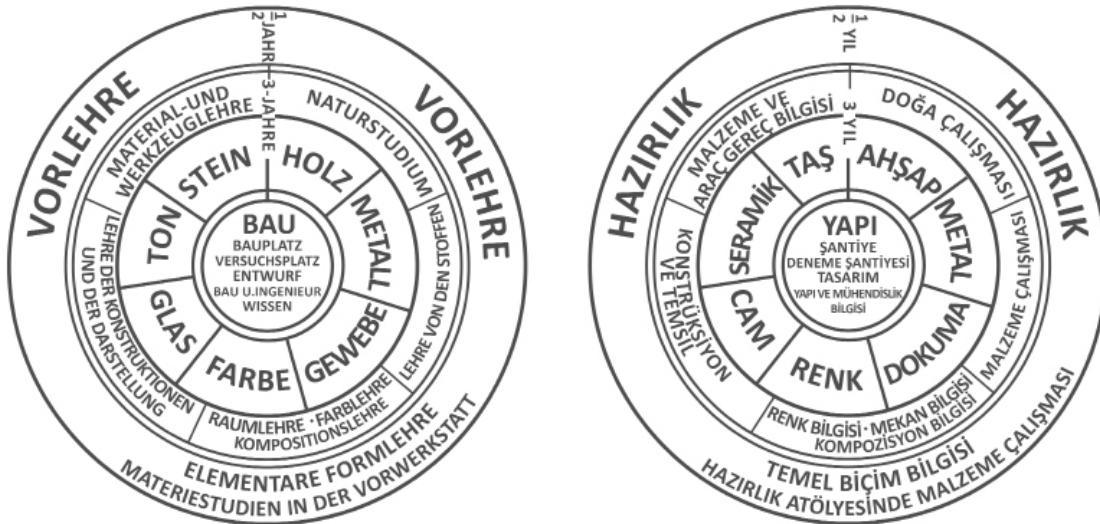
Uygulamalı öğrenme üzerine önemli çalışmalar yürüten Mockbee, mimarlığın çevreye ve topluma karşı sorumlulukları bağlamında, mimarlık eğitiminde de stüdyolarda tasarlanan -“kağıt mimarlığı” şeklinde ifade ettiği- projelerin kağıt üzerinde kalmasının ötesine geçmesi ve toplum yararı için yapılan uygulamaların toplumsal sorumluluk bilinci kazandırılmasıyla mimarlık eğitiminin sınırlarının genişletilmesi gerektiğine inanmaktadır (Dean, 2002).

Mimarlık eğitiminde tasarım ve uygulamanın geçmişi incelendiğinde, uygulamalı öğrenme programlarının ilk örneklerinden birinin, 19. yüzyılda İngiltere’nin Oxford kentinde, Ferry Hinksey bataklık bölgesinde John Ruskin’in toplumsal bir hizmet projesi olarak bir yol inşası sırasında öğrencilerini de dahil ettiği çalışma olduğu söylenebilir (Ellman, 1988; Canizaro, 2012).

Mimarlık eğitiminin formel olarak verilmeye başladığı 1800’lü yıllarda uygulamalı öğrenmenin henüz mimarlık eğitim programlarına dahil edilmediği bilinmektedir. Mimarlık eğitimi tarihinde önemli yeri olan ve pek çok mimarlık okulunun izini sürdüğü ekollerden biri olan Beaux-Arts’ta, atölyelerin temsil araçlarıyla yürütüldüğü görülmektedir. Ancak uygulamalı öğrenmenin tam anlamıyla formel olarak mimarlık eğitimi müfredatı içerisinde yer alması, mimarlık eğitiminde bir diğer önemli ekol olan ve tasarım stüdyosu merkezli mimarlık eğitiminin temelini oluşturan Bauhaus’ta gündeme gelmiştir.

Bauhaus'un usta-çırak ilişkisine dayanan, uygulamalı öğrenmeyi benimseyen atölye sisteminde, sanat ve zanaat arasında ilişki kurmayı hedefleyen, teori ve pratiğin bir arada ele alındığı bir yöntem izlendiği görülmektedir. Eğitim modelinde tasarım ile yapım/inşa etme eylemleri bir aradadır (Şekil 1). Eğitim programının merkezinde “yapı” (bau) sözcüğü yer almaktadır. Sözcük aynı zamanda Gropius'un Bauhaus Manifestosu'nun ilk cümlesinde de (1919) “Tüm yaratıcı etkinliğin nihai hedefi yapıdır!” şeklinde vurgulanmaktadır. Bauhaus eğitim programının merkezindeki “yapı” kavramına, tasarım, şantiye, yapı ve mühendislik bilgisi gibi kelimeler eşlik etmektedir. Programın altı aylık ilk yarıyılındaki hazırlık eğitimi sonrasında başarılı olanlar, programın son üç yılında bulunan seramik, cam, ahşap, metal gibi malzemeyi tanımaya yönelik atölyelerde konstrüksiyon, malzeme, temsil, mekân, renk, kompozisyon gibi alanlarda öğrenim görmüştür.

çeşitli stüdyolar kurulmuş ve mimarlık eğitimi programlarına dahil edilmiştir. Geçmişteki “uygulamalı öğrenme” modeli ile bugünkü “tasarla/yap” modelleri birbirinden oldukça farklıdır ancak birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. “Uygulamalı öğrenme”, Bauhaus'ta olduğu gibi, tasarla/yap stüdyolarını da içeren ve tüm eğitim programını kapsayan bir kavramı ifade ederken günümüzdeki anlamıyla kavram, konvansiyonel mimarlık eğitimi içerisine eklenen, alternatif uygulamalı “tasarla/yap” stüdyolarındaki faaliyetleri ifade etmektedir. Söz konusu stüdyoların yola çıktığı hedeflerin başında gelen kavramlardan biri de bu “uygulamalı öğrenme” metodolojisidir. Yani geçmişteki gibi, bütün tasarım ve mimarlık eğitimi programının uygulamalı öğrenmeye dayalı olduğu modeller yerine bugün okullardaki formel mimarlık eğitimini sahaya taşıyarak destekleyecek ayrı, alternatif stüdyolar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Pedagojik anlamda uygulamalı öğrenme sisteminin mimarlık eğitimi programı içerisine entegre edildiği modellerin erken örneğini oluşturan Bauhaus ile mimarlık eğitiminde “uygulamalı öğrenme” olarak başlayan bu sistem, günümüzde daha çok, farklı alanlarda özelleşen “tasarla/yap” stüdyolarına evrilmiştir. Dünyanın pek çok yerinde, farklı motivasyonlarla

Bununla birlikte yaklaşım, bu çalışmada incelenen üç tasarla/yap stüdyosu için de ortak ve temel motivasyonu oluşturmaktadır. Konuya ilişkin 20. ve 21. yüzyılın başlıca örnekleri¹ aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir (Şekil 2). Bunlar dışında bu araştırmada, dünyanın pek çok yerinde farklı motivasyonlarla kurulmuş ve günümüzde üniversite bünyesinde aktif

Şekil 1. Gropius'un 1922 yılında yayımladığı Bauhaus eğitim programı (The Getty Research Institute, 2022. Betül Toy tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve yeniden çizilmiştir).

Yıl	Yapı	Yer
1919	Bauhaus	Almanya
1933	Black Mountain College	ABD (J. Albers, L. Kochev vd. yürütücülüğünde)
1938	Taliesin West	Arizona, ABD (Frank Lloyd Wright yürütücülüğünde)
1948	Black Mountain College	(Buckminster Fuller yürütücülüğünde)
1950	Yale Üniversitesi-Tasarım Bölümü	ABD (Josef Albers yöneticiliğinde)
1958	ODTÜ Yaz Yapı Stajları	Ankara, Türkiye
1959	Oregon Üniversitesi	ABD (Buckminster Fuller yürütücülüğünde)
1967	Yale Üniversitesi-Mimarlık	ABD (Yale School of Architecture "Yale [First-Year] Building Project")
1993	Rural Studio	Auburn Üniversitesi, ABD
1995	Studio 804	Kansas Üniversitesi Wood Program, Aalto Üniversitesi, Finlandiya* 802 LAB, Norwich Üniversitesi
2000	Design Build Bluff	Utah Üniversitesi, ABD AA Design+Make Studio
2003	die Baupiloten	TU Berlin, Almanya CoCoon, TU Berlin, Almanya*
2011	Baladilab	Kahire Aliman Üniversitesi, Mısır
2013	Riga Teknik Üniversitesi	Ulusallararası Yaz Okulu, Letonya* SCI-Arc, Making+Meaning (M+M) Yaz Okulu, Kaliforniya, ABD

yaparak öğrenme (hands-on) ve iş birlikçi tasarım uygulamaları

mimarlık okulları tarafından kurulan tasarla/yap stüdyoları
*araştırmada incelenen tasarla/yap stüdyoları

Şekil 2. Mimarlık eğitiminde konuya ilişkin yapılan belli başlı uygulamaları gösteren zaman çizelgesi (Görsel Betül Toy tarafından yorumlanmış ve üretilmiştir).

Ülkemizde ise öğrenci aktivizmine dayanan oluşumlar, çeşitli kurumların öncülüğünde gerçekleşen yaz stajları, workshoplar olarak veya üniversite, dernek, mimarlık ofisi iş birlikleriyle kurulan atölyeler şeklinde çeşitli tasarla/yap stüdyoları gerçekleştirilmektedir. Ancak günümüzde dünyanın diğer ülkelerindeki örneklerde olduğu gibi, yerleşik bir program dahilinde, mimarlık eğitim müfredatı içerisinde uzun bir süredir faaliyet gösteren tasarla/yap stüdyosu bulunmamaktadır.

Ülkemizde tasarla/yap stüdyolarının ilk örneği, 1958-2006 yılları arasında faaliyet göstermiş olan ODTÜ Yaz Yapı Stajları'dır. Daha sonra YTÜ Yaz Stajı kapsamında da bu türden uygulamaların yürütüldüğü bilinmektedir. Günümüzde ise, MSGSÜ'de 2012 yılında başlayan "Köyünü Yaşat" projesi kapsamında, kırsal alanlarda öğrencilerle birlikte yapılan çalışmalar ve son yıllarda kurulmuş ve müfredata eklenmiş olan

MEF Üniversitesi tasarla/yap stüdyosu çalışmaları da mimarlık eğitim müfredatı içerisinde konumlanan uygulamalı stüdyo

yolara örnek verilebilir. Bunun dışında, mimarlık eğitim müfredatlarında olmayan ancak Betonart Yaz Okulu gibi, çeşitli kurumlarla ve sponsorlarla anlaşmalı olarak yürütülen ya da Herkes İçin Mimarlık, Lokal İşlik gibi gönüllülük esaslı, öğrenci aktivizmine dayanan oluşumlar tarafından yürütülen serbest atölyeler ve tasarla/yap uygulamaları bulunmaktadır.

3. SEÇİLEN TASARLA/YAP STÜDYOLARININ KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

Tasarla/yap stüdyoları öğrencilerin eğitim dönemlerinde daha çok imgelemlerindeki tasarımları temsil araçlarıyla ifade ederek aktarabildikleri alışlagelmiş tasarım stüdyolarından farklı olarak, tasarlarken aynı zamanda yerinde uygulayabilmelerine olanak sağlayan, yaparak öğrenmeyi hedefleyen stüdyolardır.

Tasarla/yap stüdyoları çeşitli kategorilerde incelenebilir. Müfredatlarda yer alma biçimlerine göre daha çok; hızlı üretim (bir yarıyıldan az-yaz okulu şeklinde), dönem içerisinde yarıyıl boyunca devam

1. 20. ve 21. yüzyılın başlıca örnekleri, Stonorov'un (Ed.) (2018) çalışması ile Betül Toy'un bireysel araştırmalarına dayanmaktadır.

eden veya bir yarıyıldan daha uzun süreçlere yayılan stüdyolar şeklinde farklılık göstermektedir. Bu farklılaşma hedeflenen öğrenim kazanımlarıyla ve bunun sonucu olarak araştırma, tasarım ve yapım süreçlerine ayrılan sürelerle ve sonuç ürünlerin nitelikleriyle (*kalıcı veya geçici strüktürler vb.*) doğrudan ilişkilidir. Bunlarla birlikte değerlendirildiğinde; yer-bağlam, üretim yöntemlerini öğrenme & malzemeyi tanıma, tasarımda bilişim teknolojilerinin kullanımını öğrenme ve teknolojik yenilikleri kullanma gibi konular öne çıkmaktadır. Bazı tasarla/yap stüdyolarının güçlü bir teorik arka plan ile, geçmişten bugüne yerleşik bir müfredatın parçası olarak çalışmalarını sürdürdüğü görülürken, yeni oluşturulan stüdyolarda ise müfredatlara henüz entegre edilme çabası içerisinde oldukları hatta bazıların bir süre sonra kapandığı görülmektedir. Bunlardan ilkinde ülkemizden MEF Üniversitesi tasarla/yap stüdyosu, ikincisine ise ODTÜ Yaz Yapı Stajları örnek verilebilir. Ayrıca bir diğer örnek, çalışmada kapsamında incelenen tasarla/yap stüdyoları verilebilir. Wood Program ve CoCoon Studio'nun belirli bir program dahilinde, belirli temalarla, yerleşik bir programın içerisinde çalışmalar yürüttüğü, Riga Uluslararası Yaz Okulu'nun ise müfredata entegre olma çabasında olduğu söylenebilir. Bir süre kapanıp tekrar açılan Riga Uluslararası Yaz Okulu'nda, başlangıçta belirlenen hedeflerin ve temaların da aynı kalmadığı, zaman içerisinde, malzemeyi tanımaya, yeni teknolojik yöntemlere, tasarımda bilişim teknolojilerinin kullanımına odaklanan yeni yaklaşımların da denendiği belirlenmiştir.

Tasarla/yap stüdyolarının mimarlık eğitimi müfredatlarında yer alma biçimi ve tasarım ve yapım süreçleri ile ilişkisinin stüdyoların hedefledikleri öğrenim kazanımları açısından önemli faktörler olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak çalışmada, sürecin öğrenim çıktıları, sonuç ürünlerin özellikleri ve stüdyo sürelerine uygun olarak tarama yapılmıştır.

Amaçları ve süreleriyle ilişkili olarak müfredatta yer alma biçimlerine göre,

stüdyoların çıktıları üzerinden yapılan değerlendirmede hem çalışmaların nitelikleri, hem de üzerinde durulan temel kavramlar ve motivasyonlardaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1. CoCoon Studio / TU Berlin

CoCoon Studio, Berlin Teknik Üniversitesi tarafından kurulan bir tasarla/yap programıdır. 2003 yılından bu yana stüdyo, Almanya başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde çalışmalarını sürdürmektedir. CoCoon ismi “contextual construction” ifadesinden gelmektedir. Stüdyonun bu anlamda tasarım yaklaşımında özellikle “bağlam” konusuna önem verdiği iddiasında bulunduğu söylenebilir.

Stüdyo aynı zamanda çeşitli seminerler düzenlemekte ve yayınlar üretmektedir. Stüdyo ayrıca bugüne dek çeşitli bienniallere katılmış ve çeşitli yayınlara ve kitaplara da konu olmuştur. Başlangıçta Berlin Teknik Üniversitesi'nde (*TU Berlin*) kurulan ve çalışmalarını okulun bünyesinde yürüten stüdyo, bugün artık TU Berlin'in yanı sıra farklı üniversitelerle iş birliği yapan, daha bağımsız bir stüdyo olarak varlığını sürdürmektedir. CoCoon Studio'nun kurucularından Ursula Hartig, yöneticileri ve öğretim üyeleri her ne kadar daha önce TU Berlin'de çalışmış veya hâlen çalışıyor olsa da, CoCoon'un bugün artık özel bir oluşum olarak varlığını sürdürdüğünü belirtmektedir. Bugün CoCoon dışında aynı zamanda, bu tür tasarla/yap projelerini destekleyen bir platform olan dbXchange'in de bir parçası olduklarını, dolayısıyla bu ağ sayesinde farklı üniversitelerde çalışıyor olsalar da ortak hedeflerde bir araya geldiklerini ifade etmektedir (*U. Hartig, kişisel görüşme, 13 Ocak 2022*).

CoCoon stüdyonun, TU Berlin ile başlayan ve zamanla oluşturulan *network*'lerle bugün başka üniversitelerle de iş birliği içinde devam eden, gönüllülük esaslı atölye çalışmaları, öğrencilere alternatif bir stüdyo deneyimi sunması bakımından önemlidir.

Stüdyonun internet sitesinde (*URL-2, 2022*) tasarla/yap metodolojisini esas alan

Şekil 3. NAXII Reçel Fabrikası, Meksika (2012) (URL-2).

CoCoon'un öğrenme, araştırma, uygulama ve *network* (ağ) oluşturmayı hedeflediğine dikkat çekilmektedir (URL-2, 2022). Ayrıca stüdyo, sadece öğrencilere fayda sağlayabilecek bir öğrenme sürecini benimsetmenin yanı sıra, öğrencilerin çevrelerine de faydalı olabilecekleri şekilde, yapı çevrenin oluşumunda yer almalarının gerekliliğini savunmaktadır.

CoCoon'un bağlamı önceleyen bir yaklaşımla disiplinlerarası bir misyon benimsediği söylenebilir. Bağlam ve interdisiplinerlik stüdyonun çalışmalarında oldukça öne çıkan ve stüdyo için başat olan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Stüdyonun farklı ülkelerdeki projeleri arasında: Quiane, Oaxaca, Meksika'da Kültür ve Ekoloji Merkezi (2019); Chamanga Kültür Merkezi (2017);

Panke-Feld, Berlin (2016); Malaab el Kobri, Köprü'nün Altındaki Yer, Mısır (2015); Kitchen-Hub, Berlin (2015); NAXII Reçel Fabrikası, Meksika (2012); Brandenburg'da Beton Bahçe (2014); UMCAMIX Kurul Binası, Oaxaca, Meksika (2009); "Rodolfo Morales" Müzik Okulu İçin Sahne ve Açık Hava Mutfağı, Oaxaca, Meksika (2008); Kabil'de Öğrenci Merkezi, Afganistan (2003) sıralanabilir (Şekil 4). Söz konusu projelerin yerelde, La Salle Üniversitesi, Portland Eyalet Üniversitesi, Tokyo Üniversitesi gibi çeşitli üniversiteler, yerel kültürel kolektifler ve farklı disiplinlerden kişilerle iş birliği içerisinde yürütüldüğü bilinmektedir.

Şekil 4. Cocoon Studio'ya ait projeler

Stüdyo, inşaat endüstrisi ile yerel zanaatkarlık sektörlerini birlikte kapsayacak şekilde, mimarlık, peyzaj mimarlığı, inşaat mühendisliği, sosyoloji ve diğer pek çok alanla interdisipliner bir ilişki kurduğunu belirtmektedir (URL-3, 2022). Ayrıca, çalışmaların bir yarıyıldan daha uzun süreçlere yayılmasının verdiği avantajlarla; malzemeyi tanıma, detay üretme, toplumsal sorumluluk projeleri geliştirme gibi çeşitli konularda stüdyonun daha ileri gidilebildiği söylenebilir. Bunun yanı sıra stüdyo, çalışmalarında öncelendiği temel kavramlardan olan, bağlamın özel niteliklerine ve koşullarına uygun şekilde üretim yapma konusuna da önem vermektedir.

Stüdyonun niteliklerini iyi bir şekilde yansıtan projelerinden biri olan NAXII Reçel Fabrikası incelendiğinde, çalışmanın bir toplumsal sorumluluk projesi olarak ele alındığı söylenebilir. Stüdyoya yirmi beş öğrencinin katıldığı, disiplinler arası bir süreç izlendiği belirtilmektedir. Tasarla/yap süreci toplam iki yıl (2010-2012) sürmüştür. Proje Berlin'deki CoCoon'un merkezi dışında, Meksika'nın kırsal bir bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Kalıcı bir yapıyla tasarlanan yapıda modern bir yapı malzemesi olan betonun yanı sıra kil ve kerpiç gibi yerel malzemeler de kullanılmıştır (Şekil 3).

CoCoon'un çalışmalarına hem lisans hem de lisansüstü öğrencileri katılabilmekte ve bu çalışmalar ders kredisi olarak öğrencilerin mimarlık eğitimi programlarında karşılığını bulmaktadır.

3.2. Wood Program / Aalto Üniversitesi

Wood Program, Aalto Üniversitesi'nin ahşap yapı malzemesini bilimsel ve teknolojik anlamda odağına alan çalışmaları içeren bir yıllık yoğun bir programın parçası olarak faaliyet gösteren, bir dizi teorik ve uygulamalı dersleri içeren bir programdır. Wood Program bir lisansüstü diploma programı şeklinde olmayıp, aynı veya farklı okullardan halihazırda lisansüstü öğrencisi olan öğrencilerin Wood Program dahilinde alacakları dersleri kendi öğrenim gördükleri programa kredi olarak da transfer edebilecekleri, aktarı-

labilir² (*transferrable credits*) kredi karşılığı olan bir müfredattır. Program mimarlığın ve mühendisliğin yanı sıra diğer disiplinlerden öğrencilerin de katılımını desteklemektedir.

Temel olarak ahşap mimarının ekolojik, teknik ve mimari özelliklerini araştırmayı hedeflemekte; eğitim programı ahşap mimarisinin tarihi, ahşabın nitelikleri ve üretimleri gibi malzemeyi tanımaya yönelik geziler ve seminerler ile desteklenmektedir. Wood Program'ın faaliyetleri Tablo 1'de listelenmiştir:

Programın bir parçası olan tasarla/yap uygulamaları, kredili stüdyo dersleri şeklinde yer almaktadır. Wood Program diğer tasarla/yap stüdyolarına benzer şekilde uygulamalı öğrenme, disiplinler arası ve ortak çalışma gibi çıktılara sahip olmasının yanı sıra, özellikle malzeme kullanımını ve üretim yöntemlerini öğrenme gibi özelleşmiş hedefleriyle de öne çıkmaktadır (Şekil 5).

2. "Aktarılabılır kredi" sistemi ifadesiyle, farklı okullardan ve/ya disiplinlerden gelen öğrenciler için, uluslararası kredi sistemindeki geçerliliği belirtilmektedir.

Aktivite	Seviye
Aalto Üniversitesi'nin tüm bölümlerine açık ders serileri	yüksek lisans, doktora
Açık tasarım dersleri	yüksek lisans
Aalto Üniversitesi'nin çeşitli okullarından öğretim üleriyle birlikte multi-disipliner doktora tezi hazırlama imkânı	doktora
Yıl içerisinde, farklı periyotlarda düzenlenen Aalto Wood seminerlerinde sunum	lisansüstü seviyesinde katılımcılar, araştırmacılar, prof. (mesleki deneyime sahip katılımcılar)
Aalto Wood seminerlerine katılım	tüm seviyeler
(Doktora adayları için) uluslararası etkinliklere katılım	doktora, prof. (mesleki deneyime sahip katılımcılar)
Ulusal ve uluslararası araştırma, geliştirme ve inovasyon projelerine katılım	yüksek lisans, doktora, prof. (mesleki deneyime sahip adaylar)
Multi-disipliner yayınlar	tüm seviyeler

Tablo 1. Wood Program'ın faaliyetleri (Cronhjort vd., 2016)

	GÜZ	BAHAR
MALZEMEYİ DÜŞÜNME	ARK-E4000 Mimarlık ve Konstrüksiyonda Ahşap Malz. 5 erts	ARK-E4008 Endüstriyel Ahşap Konstrüksiyon 3 erts ARK-E4007 Malzeme, Tektonik ve Estetik 5 erts
AHŞAP MALZEME VE ETKİSİ	CHEM-E0120 Ahşabın Niteliklerine ve Üretimlerine Giriş 5 erts	ARK-E4009 Bina Tasarımında Sürdürülebilir Araçlar 5 erts
TASARIM STÜDYOSU	ARK-E4010 Wood Program Yapı Projesi 10 erts ARK-E4002 11 Tasarım Konuşmaları 5 erts	ARK-E4010 Wood Program Yapı Projesi 15 erts
TARİH	ARK-C1005 Finlandiya Mimarısının Tarihi 5 erts	ARK-E1007 Finlandiya Mimarısının Tarihi 3 erts
SEÇMELİ DERSLER	Geziler	ARK-C2003 Çağdaş Finlandiya Mimarisi 2 erts
	30 ECTS	33 ECTS

Dersler / Seminerler
Stüdyolar
Geziler

Şekil 5. Wood Program'ın eğitim programı içerisinde tasarla/yap stüdyosunun yeri (URL-4).

Stüdyoyu daha iyi anlamak adına çalışmalarından biri olan KoKoon adlı barınma birimi incelenecek olursa, projede Finlandiya'da geçici ve modüler çözümler geliştirildiği görülür. Kokoon projesiyle başta sığınmacılar ve öğrenciler olmak üzere konut sıkıntısı yaşayan insanlara yönelik geçici barınma alanları oluşturmak amaçlanmıştır. Bu bakımdan toplumsal sorumluluk temasının da stüdyoya dahil edildiği söylenebilir. On sekiz öğrenci stüdyoya katılmıştır (URL-4), proje bir yarıyıl (yaklaşık 6 ay) sürmüştür. Tamamlandıktan sonra Helsinki şehir merkezindeki Fin Mimarisi Müzesi bahçesinde sergilenmiştir (URL-5). Prefabrike olarak üretilen modüllerin çeşitli konfigürasyonlarla bir araya gelebilecek şekilde organize edilmesi düşünülen projede, stüdyonun temel hedeflerinden olan öğrencilerin ahşap malzemeyi tanıması hedefine yönelik lamine ahşap malzeme kullanımının da ön planda olduğu görülmektedir (Şekil 6).

Wood Program tarafından yürütülen projelerin yer aldıkları bölgeler haritada gösterilmiştir (Şekil 7).

3.3. Riga Uluslararası Yaz Okulu / Riga Teknik Üniversitesi

Riga Uluslararası Yaz Okulu 2012 yılında Riga Teknik Üniversitesi tarafından kurulmuş ve 2013 yılında tasarla/yap çalışmalarına başlamıştır. Her yıl yaz aylarında, yaz okulu şeklinde yürütülen Riga tasarla/yap stüdyosu kentsel tasarım, mimarlık gibi çeşitli tasarım alanlarında üretimler gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Stüdyonun hedeflerinde temelde, öğrencilerin eğitimlerini destekleyen, derslerden artakalan zamanlarını değerlendirebilecekleri, öğrenme ve deneyim kazanma imkânı bulabilecekleri bir ortam sunmak olduğu belirtilmektedir (URL-6, 2022). Mimarlık eğitimindeki gelişimin, inşa etmenin toplumsal bir eylem olduğu düşüncesinde yattığına inanan stüdyo, sosyalleşme ve kültürel farkındalık kavram-

3. Cronhjort vd.'e göre (2016), 1995 yılında çalışmalarına başlayan Wood Program bünyesinde bugüne dek (ahşap) malzemeye ilişkin çok sayıda deneysel çalışmalar, atölyeler ve dersler yürütüldüğü bilinmektedir. Zaman içerisinde değişen ve gelişen stüdyonun A.LAVA, Kokoon ve The Säie Pavyonu olmak üzere üç projesinin yeterli bilgilerine ulaşılabilmıştır, aynı zamanda bu üç çalışma günümüze en yakın tarihlerde yapılmış çalışmalar olduğundan bu çalışma kapsamında yer verilmiştir (Şekil 7).

Şekil 6. Kokoon Projesi, Helsinki, Finlandiya (2016).

Şekil 7. Wood Program'a ait projeler³

ların artırılmasına katkıda bulunmayı da amaçlamaktadır. Uluslararası katılıma açık olan stüdyoda yer-bağlam ve yerellik gibi konuların da üzerinde durulmaktadır.

Şekil 8. Sanatorija, Letonya (2014). (URL-7).

Riga Teknik Üniversitesi'nde mimarlık lisans programı 3,5 yıl sürmektedir. Söz konusu tasarla/yap stüdyosu ise, eğitim programı içerisinde, öğrencilerin öğrenimlerinin bir parçası olarak aktarabilecekleri AKTS kredileri sunan ve aynı zamanda program sonunda sertifika veren bir yaz okulu stüdyosu şeklinde yer almaktadır.

Stüdyoda yapılan projeler arasında Oasis (2013), Story Tower (2013), Salsmaize (2013), We Are Well (2014), Supernatural (2015), The Naturalist (2014), Sanatorija (2014), Night Train (2016) vb. sıralanabilir. Üretilen tüm projeler Letonya'da (Şekil 9) -hatta pek çoğu, korunan en büyük doğal alanlardan olan Gauja Ulusal Parkı'nda gerçekleştirilmiştir. Projelerin bu anlamda Letonya'nın kendi bağlamında, "In Situ" bir yaklaşımla ele alındıkları söylenebilir. Stüdyonun yaklaşımını daha iyi anlamak adına 2014 yılında Letonya'da gerçekleştirilen Sanatorija adlı proje incelendiğinde (Şekil 8), stüdyoda öncelikle Letonya'nın kültürel özelliklerinin araştırıldığı, geleneksel Letonya saunası inşa edildiği belirtilmiştir (URL-7). Pek çok ülkeden on öğrencinin katıldığı stüdyoda iş birliği, bağlamı araştırma, vernaküler mimariyi anlama ve malzemeyi tanıma gibi hedefler ön plandadır. Kısa süreli bir stüdyo olmasından ötürü proje hızlı ve hafif strüktürel bir çözümle gerçekleştirilmiştir. Letonya merkezli olması ve uluslararası katılıma açık olması stüdyonun temel özelliklerini yansıtmaktadır. Sanatorija'nın tasarla/yap süreci, stüdyonun diğer projelerinde olduğu gibi iki hafta sürmüştür; ilk hafta

araştırma ve tasarım, ikinci hafta ise inşaat süreçlerine ayrılmıştır.

2013-2016 yılları arasında aktif olarak çalışmalarına devam eden Riga Uluslararası

Yaz Okulu, 2017 yılında bazı finansal ve organizasyonel sıkıntılar nedeniyle çalışmalarına ara vermek zorunda kalmıştır. Daha sonra 2018 yılında yeniden açılmış ve aynı yıl sürdürülebilir tasarım üzerine, 2021'de ise ahşap mimarisi üzerine atölyeler gerçekleştirmiştir. Stüdyonun günümüzde her yıl kırk ila altmış öğrenci arasında öğrenci katılımıyla, iki haftalık yaz okulu şeklinde çalışmalarını sürdürdüğü bilinmektedir.

Çalışmada, amaçladıkları öğrenim çıktılarına paralel şekilde, farklı zaman aralıklarında yürüttükleri stüdyolara bağlı yaklaşımlar sergileyen üç tasarla/yap stüdyosu değerlendirilmiştir. Stüdyoların temaları, sonuç ürünler ve stüdyonun genel amaçlarıyla birlikte incelenmiştir. Tablo 2'de görüldüğü gibi, Riga Uluslararası Yaz Okulu'nun projeleri incelendiğinde özellikle son yıllarda, bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik yapılan uygulamaların önem kazandığı söylenebilir. Üretim yöntemlerini öğrenme ve malzemeyi tanıma, katılımcı ve iş birlikçi tasarım yaklaşımı geliştirme ve uygulamalı öğrenme yöntemlerini kullanma temaları, üç stüdyonun da neredeyse tüm projelerinde ortak öğrenme çıktılarını oluşturmaktadır.

Tasarla/yap programlarının proje örnekleri incelendiğinde stüdyo hedefleriyle örtüşen üretimler gerçekleştirildiği görülmüştür. Stüdyoların belirledikleri temalar yıllara bağlı olarak değişkenlik gösterse de esas odaklandıkları kavramların korunduğu görülmektedir.

Öte yandan, incelenen üç tasarla/yap stüdyosunun da kurulduğu günden bu yana en az bir defa toplumsal sorumluluk konusunda çalışma yaptığı belirlenmiştir. Aynı şekilde belirli dönemlerde, “yer’e özgü tasarım uygulamaları” şeklinde belirtilen, alana ilişkin yerel malzeme ve yapım yöntemleriyle, yerel çözümlerin çağdaş bir dille yorumlandığı, eleştirel bölgeselci denilebilecek yaklaşımların da stüdyoların programlarına dahil edildiği söylenebilir.

Çalışmalar ayrı ayrı incelendiğinde, projelerin süresi uzadıkça daha kompleks ve kalıcı yapıların üretilebildiği izlenirken; yer ve bağlamdan kısmen uzak, pavilyon (*pavilion*) tipi, hızlı ve pratik bir şekilde üretilebilen yapıların ise daha kısa stüdyo süreçlerinde denendiği görülmektedir. Özellikle CoCoon Studio’nun, daha kalıcı yapılar inşa etme, tasarımda yerel bağlamı dikkate alma gibi konulara öncelik verme kaygısı taşıdığı, Riga Uluslararası Yaz Okulu’nda ise pratik, hızlı üretilen ve hafif strüktürlü yapıların denendiği ancak bunun yanı sıra yerel verilerin de bazı pro-

jelerinde araştırıldığı ve dikkate alındığı söylenebilir. Toplumsal sorumluluk teması ise üç stüdyoda da stüdyo süresinden bağımsız olarak zaman zaman gündeme gelmektedir. Wood Program’ın tasarla/yap çalışmaları, Wood Program’ın tamamının bir parçası olarak yürütüldüğü için genellikle program süresini aşmayacak şekilde, en fazla bir yıl olarak belirlenmiş, dolayısıyla sürecin de imkân verdiği ölçüde, stüdyonun işleyişine bağlı olarak esas olarak ahşap malzemeyi öğrenmeye yönelik çalışmalar yürütülmesi hedeflenmiş, toplumsal sorumluluk da dahil çeşitli temalara da zaman zaman yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca hem geçici hem de daha kalıcı strüktürlerin denendiği, geçici strüktürlerde üretim sonrası sergileme gibi işlerin de yapılabildiği görülmüştür. Dolayısıyla bu açılardan diğer iki stüdyonun arasında bir konumda yer aldığı söylenebilir.

Stüdyoların gerçekleştirdikleri birer proje üzerinden daha detaylı olarak katılımcı öğrenci sayıları ve proje süreleri incelenmiştir (Tablo 3).

Şekil 9. Riga Uluslararası Yaz Okulu tasarla/yap stüdyosuna ait projeler

Wood Program ve Riga Uluslararası Yaz Okulu'na ait projelerin stüdyoların kuruldukları kendi bölgelerinde gerçekleştirildiği görülmüştür. CoCoon'da ise, CoCoon'un merkezi olan Almanya'nın yanı sıra Mısır, Meksika, Afganistan gibi ekonomik ve kültürel açıdan farklı ülkelerde çeşitli projelerin gerçekleştirildiği ve tasarımlarında bu ülke coğrafyalarının bağlamlarını

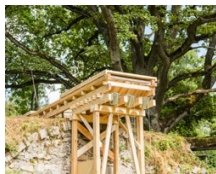
önceledikleri belirlenmiştir. Cocoon Studio, günümüze dek Almanya'nın dışında, altı merkez-dışı/yurtdışı proje gerçekleştirmiştir. Bu projelerin hepsinde de toplumsal sorumluluk temasına önem verildiği görülmektedir (projeler Tablo 2'de mavi renkle işaretlenmiştir).

Tablo 2. İncelenen stüdyolara ait projelerde odaklanılan temel temalar

		yıl	toplumsal sorumluluk	tasarımda bilişim teknolojilerinin kullanımı	üretim yöntemlerini öğrenme & malzemeyi tanıma	katılım ve işbirliği	yer'e özgü tasarım uygulamaları	yaparak öğrenme (hands-on)
Riga Teknik Üniversitesi Uluslararası Yaz Okulu	2013	1. Oasis	+			+		
	2013	2. Story Tower			+	+		+
	2013	3. Sälsmäiz	+		+	+		+
	2014	4. We Are Well			+	+		+
	2014	5. The Naturalist	+			+		
	2014	6. Sanatorija	+		+	+	+	+
	2015	7. The Missing Map				+		
	2015	8. Wild Thing			+	+		+
	2015	9. Supernatural			+	+		+
	2016	10. The Archive	+		+	+	+	+
	2016	11. Night Train	+		+	+	+	+
	2018	12. Sustainable Construction		+	+	+		+
	2021	13. Riga - The Pearl of Latvian Wooden Architecture			+	+	+	+
Aalto Üniversitesi - Wood Program	2015	1. A•LAVA	+		+	+		+
	2016	2. Kokoon	+		+	+		+
	2017	3. The Säie Pavyonu			+	+		+
tasarla/yap stüdyoları CoCoon Studio - TU Berlin	projeler	2003	1. Kabil'de Öğrenci Merkezi*	+		+	+	+
		2008	2. "Rodolfo Morales" Müzik Okulu İçin Sahne ve Açık Hava Mutfağı*	+		+	+	+
		2009	3. UMCAMIX kurul binası*	+		+	+	+
		2012	4. NAXII Reçel Fabrikası*	+		+	+	+
		2014	5. Brandenburg'da Beton Bahçe			+	+	+
		2015	6. Kitchen-Hub	+		+	+	+
		2015	7. Malaab el Kobri, Köprü'nün Altındaki Yer*	+		+	+	+
		2016	8. Panke-Feld	+		+	+	+
		2017	9. Chamanga Kültür Merkezi	+		+	+	+
		2019	10. Meksika'da Kültür ve Ekoloji Merkezi*	+		+	+	+

*off-centre/merkez dışı-yurtdışı projeler

Tablo 3. CoCoon Studio, Wood Program ve Riga Uluslararası Yaz Okulu programlarına ait incelenen proje örnekleri

Stüdyo	Proje Adı	Proje Fotoğrafı	Katılımcı Öğrenci Sayısı	Proje Süresi
CoCoon Studio	NAXII Reçel Fabrikası		25	2 yıl
Wood Program	Kokoon		18	6 ay
Riga Uluslararası Yaz Okulu	Sanatorija		10	2 hafta

Özetle, bu üç tasarla/yap stüdyosunun üretimlerinden aşağıdaki çıkarımlar yapılabilir:

Farklılıklar / Ayırt edici özellikler:

Uzun dönem stüdyolar:

- Bağlam, yerellik ve toplumsal sorumluluk temaları öne çıkmaktadır.
- Büyük ölçekli ve/ya kompleks projeler de inşa edilebilmekte; dayanıklı, kalıcı ve yerel malzemeler kullanılmaktadır.
- Projelerin yürütüldüğü bölgelerde öncelikle iyice araştırılarak bilgi toplandığı, verilerin ayrıntılı analiz edildiği görülmektedir. Böylelikle bölgedeki halkların ihtiyaçlarının farkındalığı sağlanarak onlarla iş birliği geliştirildiği söylenebilir.
- “Tasarla/yap” süreci içerisinde araştırmaya daha uzun vakitler ayrılabilir.
- Kısa süreli stüdyolardan farklı olarak, yalnızca stüdyoya katılan öğrencilerin öğrenimlerine ve deneyimlerine odaklanan çalışmalarla sınırlı kalmadığı, kullanıcıların da doğrudan yararlanabileceği-kullanıcı odaklı, ekonomik çözümlerin ön planda olduğu projelerin daha çok gerçekleştirilebildiği söylenebilir (örneğin, *CoCoon Studio/Kabil'de Öğrenci Merkezi*).
- Projelerde aktörlerin öğrenciler, akademisyenler, diğer disiplinlerden katılımcılar, iş verenler, fon sağlayıcılar, destekçiler, yerel yönetimler, kullanıcılar vb. gibi çeşitlendiği görülmektedir.
- Sivil toplum kuruluşları ve diğer üniversitelerle iş birliği daha ileri seviyede olmaktadır.

Kısa dönem stüdyolar-Yaz Okulu

Stüdyoları:

- Çoğunlukla daha hızlı ve basit, pavyon tipi çalışmalar yapılmıştır (örn. *Riga Uluslararası Yaz Okulu/Sanatorija, We Are Well*).
- Pratik ve modüler çözümler geliştirilmiştir (örn. *Wood Program / Kokoon*).

- Toplumsal sorumluluk teması zaman zaman gündeme gelmiştir.
- Yeni tasarım yöntemlerini deneme, yeni malzeme ve teknolojileri deneyimleme ve ortaya konulan üretimleri sergileme çalışmaları görülmektedir.

Benzerlikler:

- İncelenen stüdyoların hepsinde uygulamalı öğrenme, katılım ve iş birliği esastır. Uygulama, geleneksel zanaat tipi üretimle yapılabildiği gibi, yeni teknolojilerle ve yenilikçi yöntemlerle de gerçekleştirilmiştir.
- Üretim yöntemlerini öğrenme ve malzemeyi tanıma gibi hedefler üç stüdyoda da ortaktır.
- Öğrencilerin baştan sona tasarım ve yapım sürecinde yer almaları ortak amaçlardandır. Bu tür tecrübelerin öğrencilerin gelecekte profesyonel iş yaşamlarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir (*stüdyolardan bazıları bu noktayı özellikle vurgulamaktadır*).
- Öğrencilerin mimarlık dışındaki alanlardan insanlarla, mimarlığın diğer aktörleriyle tanışma, iletişim kurma ve *network* oluşturmalarına katkı sağlaması düşünülmektedir.

İncelenen üç program da farklı seviyelerde (*lisans, lisansüstü veya karma*) öğrenci gruplarına yönelik olmasına rağmen projelerde odaklanılan temalar ve programların temel motivasyonları bakımından benzer özellikler göstermektedir. Ancak öte yandan stüdyo süreleri ve çıkan üretimlerin nitelikleri bakımından ise farklılaşmaktadır. Özellikle lisansüstü ve karma (*hem lisans hem de lisansüstü*) öğrenci gruplarının katıldığı atölyelerin (*CoCoon ve Wood Program*) daha uzun atölye süreçlerine sahip oldukları ve daha kalıcı ve kompleks yapılar üretmeye yönelik çalışmalar ortaya oldukları görülürken, lisans programına yönelik kurulan Riga Yaz Okulu'nda ise, kısa sürede, yani bir yaz okulu süreci içerisinde, daha kolay üretilebilen, hafif ve *pavilion* tipi yapıların ortaya koyulduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Mimarlık eğitimi müfredatlarında yer alan bu üç tasarla/yap stüdyosu, mimarlığın konvansiyonel eğitim programlarına alternatif katkılar sağlayarak uygulamalı öğrenme yöntemini ortaya koymaktadır. Öğrencilere kolektif bir şekilde araştırma, problem çözme ve tasarımlarını somut bir şekilde hayata geçirme fırsatı sunarken, mimarlık eğitimindeki kanonik bilginin pratikle, tasarımın da uygulama ile arasındaki ayrışmaya ilişkin tartışmalara uzlaşmacı bir çözüm yolu arayışındadır.

Robert McCarter'ın ifade ettiği gibi (2008), yaparak öğrenme metoduna dayanan bu tür programlar, düşünme ve yapma eylemini bir araya getirirken, özellikle yapım süreciyle de meşgul olarak tasarımı somutlaştıran bir eylem alanı olarak düşünülmelidir.

İncelenen stüdyolar, yaparak öğrenme, malzemeyi tanıma, üretim yöntemlerini öğrenme, katılım ve iş birliği temalarında örtüşürken aynı zamanda çeşitli temalarda farklılaşarak öğrencilerin toplumsal sorumluluk, yerel çözümler, tasarımda bilişim teknolojilerinin kullanımı gibi farklı noktalara odaklanmasına da yardımcı olmaktadır. Çalışmada vurgulanan konuların tasarla/yap stüdyolarının mimarlık eğitiminde yer alma biçimine bağlı olarak stüdyo sürecinin süresi ile ilişkisi ortaya konulmuştur. İncelenen stüdyolardan bir yarıyıl ve daha uzun süren tasarla/yap stüdyolarında (*Cocoon ve Wood Program*) projelerin yapısal olarak daha kalıcı olarak üretildiği, toplumsal sorumluluk temasına da ağırlık verildiği görülmektedir. Öte yandan, daha kısa süreli olan Riga Uluslararası Yaz Okulu'nda ise, projelerin çoğunlukla kısa sürede, hafif strüktürel çözümlerle ve pavyon tipi yapılar şeklinde üretildiği tespit edilmiştir. Stüdyo üretimlerinin yapı tipi, kalıcılık, malzeme gibi nitelikleri ile stüdyonun ele alındığı süre arasında doğrudan ilişki kurulabilmektedir. Ancak toplumsal sorumluluk temasının stüdyo süresinden bağımsız olarak öne çıkarılabildiği söylenebilir. Odaklanılan öncelikli temalar, amaçlanan öğrenim çıktılarına göre de zaman zaman

değişkenlik göstermektedir. Toplumsal sorumluluk teması da bilişim teknolojilerinin kullanımı teması gibi değişkenlik gösteren temalar arasındadır.

İncelenen örneklerde de görüldüğü gibi, tasarla/yap stüdyoları, mimari üretimlerinde pratik, estetik, ekonomik, işlevsel, teknolojik ve toplumsal çeşitli parametreleri bir araya getirmeyi ve öğrencilere çözüm üretme deneyimi kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda birlikte düşünmeyi, çözüm üretmeyi, farklı disiplinlerden aktörlerle iş birliği içinde çalışmayı ve *network* oluşturmayı da hedeflemektedir. Stüdyo süreçleri de bu hedeflerle büyük ölçüde örtüşecek şekilde yürütülmektedir.

İncelenen üç stüdyonun da farklı seviyelerdeki mimarlık eğitim programları bünyesinde oluşturulmuş olması oldukça önemlidir. Mimarlık eğitiminde yaparak öğrenme yöntemine yer verilmesi, yöntemin çeşitli temalarla desteklenmesi, öğrencilerin farklı alanlarda uygulamalı olarak öğrenim kazanmasına imkân verirken, toplumsal sorumluluk gibi oldukça önemli alanlarda da bilinç kazanmalarını, aynı zamanda farklı bağlamlarda, farklı ihtiyaçlara yönelik yerel çözümler geliştirebilmelerini sağlamaktadır. Ülkemizde de mimarlık eğitimi programlarında tasarla/yap stüdyolarının uygulamaya konması, yaygınlaştırılması ve desteklenmesi, öğrencilerin de henüz mimarlık eğitimlerinde bu tür uygulamalarla karşılaşması ve deneyimlemesi, gelecekte mesleki yaşamlarında da oldukça önemli görülmektedir. Söz konusu stüdyolar, öğrencilere aynı anda pek çok öğrenim kazanımını kolektif bir şekilde, uygulamalı olarak elde edebilecekleri fırsatlar sunabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Canizaro, V. B. (2012). Design-Build in Architectural Education: Motivations, Practices, Challenges, Successes and Failures. *ArchNet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 6(3), 20-36.
- Carpenter, W. (2012). *Design Build Studio*. Decatur, Georgia: Lightroom Press.
- Cronhjort, Y., Vahtikari, K. ve Takano, A. (2016). Aalto Wood: Interdisciplinary Teaching and Research. World Conference on Timber Engineering konferansında sunulan bildiri, Viyana, Avusturya.
- Dean, A. (2002). *Rural Studio*: Samuel Mockbee and An

- Architecture of Decency. New York: Princeton Architectural Press.
- Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Touchstone.
- Dyckman, J. W. (1960). What Makes Planners Plan? *Journal of the American Institute of Planners*, 27(2), 164-167.
- Elaby, M. F., Elwishy, H. M., Moatamed, S. F., Abdelwahed, M. A. ve Rashiedy, A. E. (2022). Does Design-Build Concept Improve Problem-Solving Skills? An Analysis of First-Year Engineering Students. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(6), 101780.
- Ellman, R. (1988). Oscar Wilde. New York: Vintage Books.
- Freire, P. (1991). Ezilenlerin Pedagojisi. (D. Hattatoğlu, & E. Özbek, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Gropius, W. (1919). Program of the Staatliche Bauhaus in Weimar Walter Gropius, 1919. Çev. Kemal Lichterdest. <https://bauhausmanifesto.com> (Erişim tarihi 11.09.2022).
- Hartig, U. (Kişisel görüşme, 13 Ocak 2022).
- Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as The Source of Learning and Development. New Jersey: Prentice Hall.
- McCarter, R. (2008). The Thought of Construction. içinde Ghost: Building An Architectural Vision. New York: Princeton Architectural Press.
- Megahed, G., Elshater, A. ve Afifi, S.M.Z. (2020). Competencies Urban Planning Students Need to Succeed in Professional Practices: Lessons Learned from Egypt. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 14(2), 267-287.
- Stonorov, T. (Ed.). (2018). The Design-Build Studio. New York: Taylor & Francis.
- The Getty Research Institute. (2022). Principles and Curriculum. https://www.getty.edu/research/exhibitions_events/exhibitions/bauhaus/new_artist/history/principles_curriculum/ (Erişim tarihi: 12.01.2022).
- Toy, B. (2020). *Geçmişten Günümüze Mimarın Rollerini*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- URL-1. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hands-on> (Erişim tarihi: 26.07.2022).
- URL-2. <http://cococon-studio.de/> (Erişim tarihi: 12.01.2022).
- URL-3. Symposium: DesignBuild Studio- New Ways in Architectural Education, 2012. http://edbkn.service.tu-berlin.de/sites/default/files/CoCoon_New%20Ways%20in%20Arch%20Education_Symposium%20Proceedings.pdf (Erişim tarihi: 13.01.2022).
- URL-4. <https://www.aalto.fi/en/wood-program> (Erişim tarihi: 07.08.2022).
- URL-5. <http://kokoon.squarespace.com/projectinformation> (Erişim tarihi: 20.08.2022).
- URL-6. <https://www.rtu.lv/en/internationalization/international-events/summer-schools> (Erişim tarihi: 16.01.2022).
- URL-7. <https://cargocollective.com/rtusummerschool/Sanatorija> (Erişim tarihi: 20.08.2022).